

## Vaskori telepnyomok és avar temető feltárása az M0 autópálya Soroksár-Rétek-dűlői lelőhelyein

(BP 004-005-ös lelőhelyek)

A Budapesti Történeti Múzeum az M0 déli szektor Dunaharaszti és Vecsés között kijelölt módosított nyomvonalán 2008-ban kezdte meg a régészeti kutatásokat. A feltárások már ekkor is jelentős leletekkel gazdagították Budapest múltjáról szóló ismereteinket (BENCZE-KOROMTEREI-TÉZER 2009, 130–149).

A Soroksár külterületén található Rétek-dűlő, a Gyáli-patak egykori második ága mentén terül el. A 2001-ben elvégzett terepbejárások során két lelőhelyet azonosítottunk, egyet a pataktól délre húzódó domb gerincén, egyet pedig annak keleti lejtőjén (BENCZE 2003, 155).

2009 nyarán a területen húzódó két lelőhely szondázását végeztük el. A Rétek-dűlő első, BP 004. számon nyilvántartott lelőhelyén a szondázások szerény eredménnyel jártak (1. kép, a). A nyomvonal déli részén húzódó mocsaras sáv, illetve az északkeleti rész jelentős eróziója miatt mindössze két, feltételezhetően a késő vaskorra datálható kelta veremházat (2. kép) sikerült feltárunk a területen (a munkálatokat Bencze Zoltán végezte el). A második, BP 005. számon nyilvántartott lelőhely (26+95 és 27+150 km szelvény) előzetes kutatása azonban jelentősebb eredményekkel kecsegtetett. A szondákban lévő gödör- és árokreszletek előkerülése nyomán nagyobb felület megnyitása vált szükségessé. A

## Traces of an Iron Age settlement and an Avar period cemetery at the Soroksár-Rétek-dűlő sites in the path of the M0 motorway

(Sites BP 004-005)

The BHM began archaeological investigations along the modified path of the southern sector of the M0 motorway between Dunaharaszti and Vecsés in 2008. These excavations have already significantly contributed to what is known about the history of Budapest (BENCZE-KOROMTEREI-TÉZER 2009, 130–149).

Rétek-dűlő, lying within the territory of Soroksár, was located by a former secondary branch of the Gyáli Streamlet. Two sites were identified during field walking in 2001, one on the hill ridge south of the streamlet and another on its eastern slope (BENCZE 2003, 155).

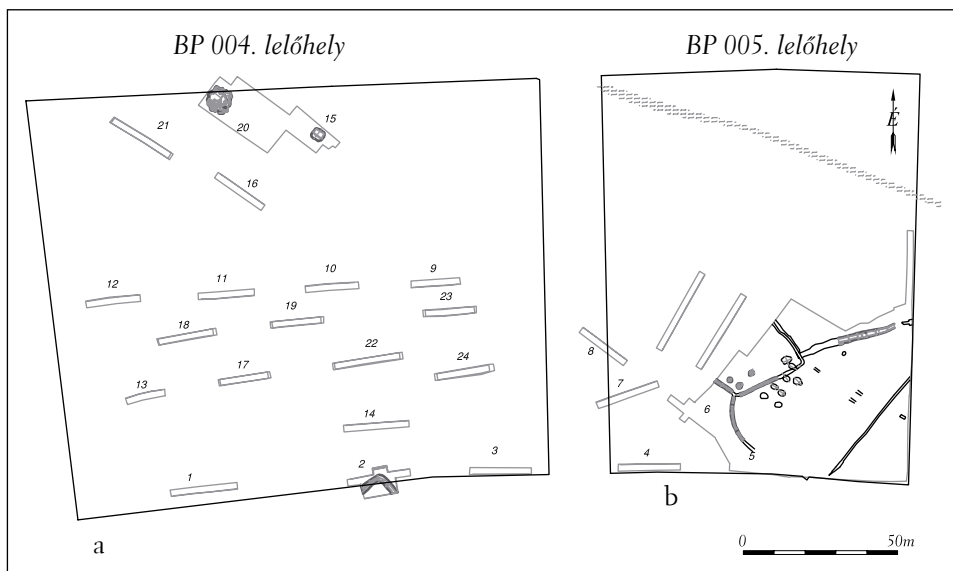
The two sites were investigated in the summer of 2009 with a test excavation. It brought modest results at the first site in Rétek-dűlő marked BP 004 (Fig. 1a). Because of the waterlogged zone in the southern part of the path of the M0 motorway and the significant erosion in the northeast part of the site, only two, probably late Iron Age semi-subterranean houses (Fig. 2) could be unearthed on the territory (Zoltán Bencze conducted the investigations). Preliminary investigations at the second site marked BP 005 (section 26+95 and 27+150 km) was more promising. After the appearance of segments of pits and ditches in the test trenches, a larger surface was opened up. About 20 features were identified during

lehumuszolás és az azt követő nyesések során mintegy 20 további objektum került elő, melyek egy része síroknak, míg más része településobjektumnak bizonyult (a munkálatokat ekkor Bencze Zoltán irányítása mellett, Böröczky Blanka és Szigeti Judit végezték).

Az első sírok feltárása után kiderült, hogy azok az avar korszakba sorolhatók és leletanyaguk nagy része a korabeli rablások

the removal of the humus and the surface scraping. Some of the features proved to be burials while others were settlement features (the investigations were carried out by Blanka Böröczky and Judit Szigeti under the direction of Zoltán Bencze).

After the first burials were uncovered it was found that they dated to the Avar period and that the majority of their finds had been stolen by contemporary grave robbers.



1. kép: A nyári hónapokban szondázott területek térképe  
Fig. 1: Map of the territories investigated in the summer



2. kép Kelta veremház a BP 004. lelőhelyről  
Fig. 2: Celtic semi-subterranean house from site no. BP 004

áldozatává vált. A településobjektumokból (egy kemence, egy tárolóverem és gödrök), valamint a nyesésekből előkerülő jellegtelen és meglehetősen gyér leletanyag alapján arra lehetett következtetni, hogy azok is az avar kor, esetlegesen egy más periódusához tartozhatnak. Ezzel szemben a kemence tapasztása alól előkerült kerámiatöredékek inkább a korai vaskorba sorolhatók.

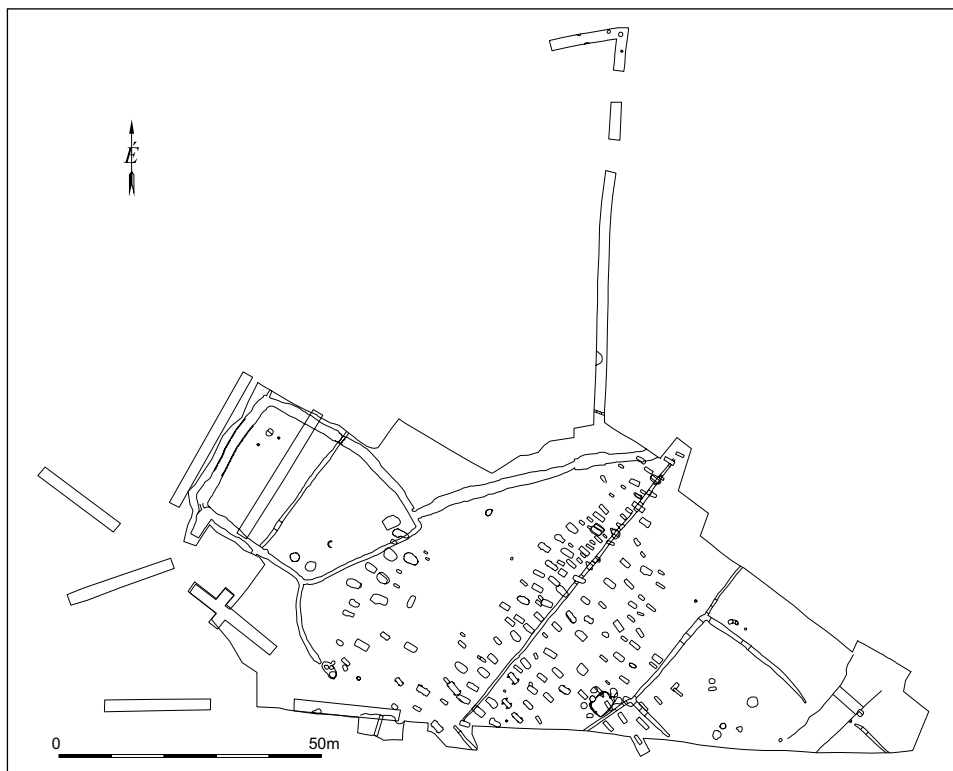
Augusztus hónap folyamán tovább folytattuk a terület humuszolását, és a keleti irányban bővített területen további 83 objektumot, többségében sírt regisztráltunk (1. kép, b).

A tényleges feltáró munkálatokra, a gépi földmunkák tovább folytatása mellett, a

The indistinctive and rather poor find material recovered from the settlement features (an oven, a storage pit and pits) suggest that they also date to the Avar period, perhaps from another phase. Nevertheless the ceramic fragments found under the oven can be dated to the Early Iron Age.

The removal of the humus continued in August and 83 more features, mostly burials, were documented on the territory as it was extended towards the east. (Fig. 1b)

The uncovering of the features was carried out between September 1 and November 6 in parallel to the continuation of mechanical earth moving work. In the end, 237 features were unearthed (Fig. 3).



3. kép: A BP 005. lelőhely térképe

Fig. 3: Map of site no. BP 005

4. kép: Kelta veremház kemencékkel, a BP 005. lelőhelyről

Fig. 4: Celtic semi-subterranean house with ovens at site no. P 005



szeptember 1. és november 6. közötti időszakban került sor, mely során végül 237 objektum látott napvilágot (3. kép).

A területen előkerült településobjektumok egy részének kora bizonytalan. A humusztalan utáni nyésések során azonban az avar korra datálható leletek mellett késő vaskori kelta kerámiatöredékeket is találtunk. A leleteket is tartalmazó gödrökből pedig szintén kelta anyag került elő.

A homokdomb délkeleti lejtőjén egy észak-déli tájolású veremházat tártunk fel (4. kép). Döngölt padlója viszonylag nagy felületen maradt épen. Az ágasfás-szelemenes tetőszerkezetet két oszlop tartotta. A bontásából előkerült minimális leletanyag alapján a ház a La Tène D (Kr. e. 1. század) időszakra tehető. Körülötte hat kemence helyezkedett el, azonban a kemencék elhelyezkedése és a körülöttük levő felszín nyéséséből előkerült kerámiatöredékek alapján arra lehet következtetni, hogy ezek inkább a BP 004-es lelőhely, ugyancsak a La Tène D korszakba sorolható, bár némileg későbbi, (Kr. u. 1. sz.) leleteivel lehetnek összefüggésben.

Az avar sírok a domb északkeleti lejtőjén helyezkedtek el, és két egymástól jól

The dating of certain settlement features remains uncertain. The scraping following the removal of the humus layer revealed Late Iron Age Celtic shards next to finds dated to the Avar period. Celtic finds were also recovered from the pits that did contain some finds.

A north-south oriented semi-subterranean house was uncovered on the south-east slope of the sand knoll (Fig. 4). The rammed floor was preserved over a relatively large surface. Two posts supported the prop-and-purlin structure roof. The few finds recovered from the house fill date it to the La Tène D (BC 1st century) period. Six ovens stood around it, but the distribution of the ovens and the shards found during the surface scraping around them suggest that they should probably be linked with finds from the late La Tène D period that had been found at site BP 004, which can also be dated to – though a little later (AD 1st century) – La Tène D period.

The Avar graves were located on the north-eastern slope of the knoll and they formed two separate, northeast-southwest oriented grave groups (Fig. 5). The smaller group in the western part of the cemetery

elkülönülő északkelet-délnyugati irányú sírcsoportot alkottak (5. kép). A temető nyugati részén előkerült kisebb csoport 15 jól körülhatárolható sírból állt. Az ásatási terület közepén és délkeleti részén feltárt sírcsoport 155 sírja azonban ennél jóval nagyobb egységet alkotott. Észak felől a Gyáli-patak határolta, nyugaton és keleten pedig „negatív” felületek jelezték, hogy ezen irányokba a temető nem terjedt ki. Déli irányban azonban tűnnyúlt a rendelkezésünkre álló terület határain.

A 170 feltárt sír szinte mindegyike bolygatott volt, ugyanakkor az érintetlenül maradt sírok általában melléklet nélküliek. A bolygatások rendszerint a felsőttestet, alkalmasint csak a koponya környékét vagy a deréktájat érintették. Nem volt ritka azonban a sírok teljes felbolygatása sem. 13 teljesen üres sírgödört regisztráltunk, és néhány esetben mindössze egy-egy, a sírfenéken megmaradt kerámiaedény jelezte a feltárt objektum eredeti funkcióját. A rablásokra nem sokkal a temetkezések után kerülhetett sor. Több esetben tártunk fel ugyanis beásás nélküli, feltehetőleg másodlagos helyzet-

consisted of 15, clearly outlined graves. The much larger grave group uncovered in the center and southeastern part of the excavation territory consisted of 155 graves. It was bordered by Gyáli streamlet on the north, while “negative” surfaces indicated the end of the cemetery in the west and the east. In the south, however, it extended beyond the investigated territory.

Nearly all the 170 uncovered graves had been robbed, while most of the intact ones contained no finds. The depredations had been aimed at the trunk area and sometimes only the skull or the waist region. Often the entire grave had been disturbed. Thirteen empty grave shafts were documented, and in a few cases only a few ceramic vessels left on the bottom of the grave indicate the original function of the feature. The graves were probably robbed soon after the funeral. In a number of cases we found skeletons or their remains on the surface, probably in a secondary position. In grave no. SE 52, the skeleton lay on the surface, half on its belly. A pair of braid straps was found by the left shoulder between the shoulder-blades



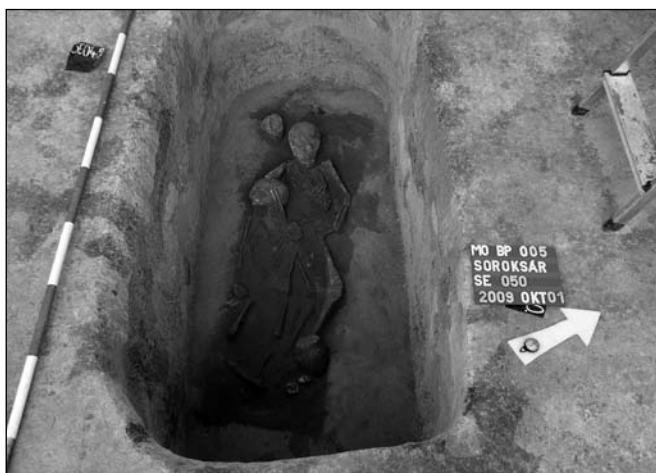
5. kép: A BP 005. lelőhely légi fotója (Civertan Bt.)

Fig. 5: Aerial photo of site no. BP 005 (photo courtesy Civertan Bt.)

6. kép: Másodlagos pozícióban nyugvó csontváz, varkocsszorítókkal  
Fig. 6: Skeleton in a secondary position with braid straps



7. kép: Kettős gyermeksír  
Fig. 7: Double infant grave



ben nyugvó csontvázakat, illetve azok maradványait. Az SE 52. számú sír esetében a csontváz, beásás nélkül, félig hason fekvő helyzetben került elő. A bal vállánál, a lapockacsontok között, egy varkocsszorító pár került elő (6., 8. kép). A sírok között meglévő, nyilvánvaló időrendi különbségek ellenére, szuperpozíciós temetkezések nem kerültek elő a területen.

A nemek közötti megoszlás a nagyfokú rablottság miatt, a feldolgozás jelen állapotában nehezen megállapítható. Pontos

(Fig. 6 and Fig. 8). No superposition was found despite the evident chronological discrepancies between the graves.

Distribution by gender is difficult to determined at the present stage of analysis because of the extensive damage to the burials. More precise data will only become available after the conservation of the finds and the anthropological analyses. We can, however, say even now that the proportion of females and infants was very high in the cemetery. Three double graves were un-



8. kép: Sírokból előkerült fülbevalók és varkocsszorító pár  
 Fig. 8: Earrings and a pair of braid straps from graves

adatok közlésére csak a leletek restaurálása és az antropológiai vizsgálatok után lesz lehetőség. Annyit azonban már most is el lehet mondani, hogy a temetőrészletben igen magas a nők és a gyermekek aránya. Három kettős sírt is feltártunk, a területen. A két-két felnőtt (feltehetőleg férfi és nő) sír mellett, az SE 50-es számú sírban két tíz év körüli, valószínűleg leánygyermek nyugodott (7. kép). A sírmellékletek között, a két kerámiaedény, orsógomb, gyöngyök és fülbevalók mellett külön érdekességnek számítanak a termékenységi szokások jegyében velük temetett 5 tojás maradványai.

A gazdagabb férfisírok közül kettőből préselt veretes, míg egy harmadikból öntött, griffes bronz övgarnitúra elemei kerültek elő (9. kép). Egy szablya, egy kard, vaskések, reflexíjak csont merevítőlemezei, fülbevalók tartoztak még ezen sírok lele-

covered on the territory. Beside two adult burials (probably males and females), two circa 10 year old infants, probably girls, lay in grave no. SE 50 (Fig. 7). The remains of 5 eggs, placed in the grave in the spirit of fertility traditions comprised interesting elements in the grave goods in addition to two ceramic vessels, a spindle-whorl, beads and earrings.

Two of the richer male graves contained the elements of belt sets with pressed metal mounts. Cast bronze griffon-decorated mounts were found in a third grave (Fig. 9). A saber, a sword, iron knives, bone/antler stiffening plaques for composite bows and earrings comprised the finds in these graves. Most of the male graves males contained only knives, iron buckles and possibly strike-a-lights. Spindle-whorls, knives and earrings (Fig. 8), beads, egg shells and a turned bone needle-case were generally left

teihez. A férfisírok többségéből azonban csupán kések, vascsatok, esetleg csiholók kerültek elő. A női sírokban általában orsógombok, kések és fülbevalók (8. kép), gyöngyök, tojásbéjmaradványok, és egy esztergált csont tűtartó maradtak meg a bolygatások után. A temetőben összesen 75 kerámiaedényt találtunk.

over by the grave robbers in female graves. Seventy-five ceramic vessels were found in total in the cemetery.

Despite the disturbances, important pieces of information on the burial rites could be gleaned from the pits including the imprints of wood. Beside the simple shaft graves and ones with fitted with



9. kép: Griffes díszítésű öntött bronz övgarnitúra  
Fig. 9: Cast bronze belt set with griffon ornaments



10. kép: Fakoporsó lenyomata egy ún. füles sírban  
Fig. 10: Imprint of wooden coffin in a so-called handled grave



A rablások ellenére a beásásokból és falenyomatokból értékes információkat nyerhettünk a temetkezési szokásokról. Az egyszerű akna-, és padkás sírok mellett sok az úgynevezett „füles” sír. Nagy részükben a kerevetlábak számára ásott gödrökön kívül sírládák nyomait is megfigyelhettük (10. kép).

A megmaradt leletek alapján a temető körülbelül a Kr. u. 7-8. század fordulójától a 8. század közepe tájáig használhatták.

A patakmedren keresztül húzott kutatószelvényben egy keskeny árok, egy bizonytalan korú kút, és az északi parton néhány, leleteket nem tartalmazó gödör és cölöplyuk került még elő.

A területen feltárt árokrendszer kora leletek híján bizonytalan. Részben vízlevezető, részben „telekhatároló” funkciójuk lehetett. Az azonban bizonyos, hogy a temetőt átszelő árkok minden esetben vágják az avar kori sírokat.

*Horváth M. Attila*

benches, there were many so-called “handled” graves. We could often observe the traces of funeral caskets in them in addition to the holes dug for the feet of the funeral couch. (Fig. 10)

Based on what finds were preserved, the cemetery was used from the turn of the 7th-8th centuries to the middle of the AD 8th century.

A narrow ditch and a well of uncertain age were found in the test trench opened across the streamlet bed. Additionally, a pit and a posthole were uncovered without finds on the northern bank of the streamlet.

Given the absence of finds, the ditch system uncovered on the territory cannot be dated. It may have had a double function as a water ditch and as a “lot separator”. It is certain however, that the ditches that intersected the cemetery also intersected the Avar period graves.

*Attila M. Horváth*

#### *Irodalom/References:*

BENCZE 2003 – Bencze Z.: Budapest, XXIII. Soroksár határa. Régészeti kutatások Magyarországon (Archaeological Investigations in Hungary) 2001 (2003) 155.

BENCZE-KOROM-TEREI-TÉZER 2009 – Bencze Z. – Korom A. – Terei Gy. Tézer Z.: Régészeti kutatások az M0 autópálya soroksári szakaszán (Archaeological investigations in the Soroksár section of the M0 motorway). Aqfüz 15 (2009) 130–149.